

УДК 338.462

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-17>**Сагірова А. С.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму**ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»***Sahirova A.S.***Candidate of Sciences (Economic), Associate Professor,
Associate Professor of Tourism Department
Azov State Technical University*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙ

ENSURING ECONOMIC SECURITY IN THE HOTEL BUSINESS WITH THE HELP OF INNOVATION

АНОТАЦІЯ

Метою статті є дослідження суті та механізмів забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності, оскільки стабільність соціально-економічного розвитку як на регіональному, так і на державному рівні безпосередньо залежить від економічної безпеки кожного підприємства. Вирішальну роль як чинника економічного розвитку будь-якого підприємства набуває його інноваційна активність. У статті висвітлено роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємства. Пріділено особливу увагу впливу інновацій на конкурентні позиції підприємств готельного типу. Зроблено висновок про необхідність формування сприятливих умов для інноваційного розвитку підприємств. Розглянуто та проаналізовано чинники, що впливають на стан інноваційної активності готельних підприємств. Визначено умови розвитку інноваційного потенціалу підприємства і запропоновано економічний механізм підвищення його інноваційної активності.

Ключові слова: економічна безпека, готельне підприємство, конкурентоспроможність, інновації, інноваційна активність, інноваційний потенціал.

АННОТАЦІЯ

Целью статьи является исследование сущности и механизмов обеспечения экономической безопасности предпринимательской деятельности, так как стабильность социально-экономического развития как на региональном, так и на государственном уровне напрямую зависит от экономической безопасности каждого предприятия. Решающую роль в качестве фактора экономического развития любого предприятия играет его инновационная активность. В статье освещена роль инноваций в обеспечении конкурентоспособности и экономической безопасности предприятия. Уделено особое внимание влиянию инноваций на конкурентные позиции предприятий гостиничного типа. Сделан вывод о необходимости формирования благоприятных условий для инновационного развития предприятий. Рассмотрены и проанализированы факторы, влияющие на состояние инновационной активности гостиничных предприятий. Определены условия развития инновационного потенциала предприятия и предложен экономический механизм повышения его инновационной активности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, гостиничное предприятие, конкурентоспособность, инновации, инновационная активность, инновационный потенциал.

ANNOTATION

In a dynamically developing world space, the issues of economic security of enterprises are very relevant. Today, in the Ukrainian realities, service enterprises have to work in an uncertain and unstable market environment. The difficulties of the Ukrainian economy are manifested in a decrease in both produc-

tion volumes and the quality characteristics of the products offered. Competitiveness is becoming a determining factor in ensuring the economic security of the economic system and its sustainable development. The transition to an innovative development model is not only a state task, but also a real, objectively existing need for any enterprise operating in a market economy. For an enterprise that wants not only to maintain its position in the market, but also to strengthen it, it is necessary to introduce innovative approaches in all areas of production and economic activity. One of the main threats in modern conditions of the functioning of economic entities of economic security of an enterprise is low innovation activity. This is due to the use of outdated technologies, imperfect methods and forms of organization of production and management, the lack of approved mechanisms of innovation, an ineffective scheme of interaction between scientific institutions and innovative structures, etc. financial, personnel, material and technical, informational, etc.). However, in order for these resources to be focused on the implementation of specific innovative technologies, it is necessary that the enterprise be able to effectively use these resources. This ability can be provided at the state level through organizational and managerial influence. Consequently, it is necessary to form an economic mechanism for increasing the innovative activity of enterprises in the real sector of the economy. Thus, today the innovative orientation of enterprises is a key instrument of their competitiveness and economic security. To increase the level of economic security of an enterprise, it is necessary to apply an innovative development strategy, which will allow to form and strengthen business relations, take advantageous market positions and increase the level of business activity of the enterprise. The company's innovative strategy should be aimed, first of all, at the production of competitive services (products), increasing production efficiency, carrying out correct sales activities, obtaining high profits and forming an insurance reserve, the presence of which is a mandatory factor in the company's economic security.

Key words: economic security, services sector, hotel enterprise, competitiveness, innovation, innovative activity, innovation potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання економічної безпеки підприємств набувають усе більшої актуальності в глобальному просторі, що динамічно розвивається, оскільки підприємствам доводиться функціонувати в умовах невизначеного і нестабільного ринкового середовища. Сьогодні готельні підприємства функціонують у середовищі багатомірної конкуренції, яка диктує свої умови, за яких ефективно господарювання

залежить від своєчасного впровадження інновацій, а саме використання інноваційних методів управління персоналом, матеріальними ресурсами, інформацією, інфраструктурних та технологічних та інших інновацій у діяльності готельних підприємств.

Конкурентоспроможність стає визначальним чинником забезпечення економічної безпеки господарської системи та її стійкого розвитку, тому перехід на інноваційну модель розвитку – це не лише державне завдання, а й реальна, об'єктивно існуюча потреба будь-якого підприємства, що функціонує в умовах ринкової економіки.

Проте для підприємства готельного типу, яке хоче не лише зберегти свої позиції на ринку, а й зміцнити їх, потрібне впровадження інноваційних підходів у всі сфери виробничо-господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню інноваційного потенціалу підприємства на предмет його економічної безпеки значну увагу приділено в роботах багатьох сучасних учених-економістів, таких як А.І. Абалкін, Є.С. Беляєва, С.В. Валдайцев, С.Ю. Глазьев, Ф.Ф. Глицин, В.Я. Горфінкель, В. Єлисеєв, Г.І. Жиц, Н.Д. Кондратьєв, А.І. Татаркін, А.А. Трифілова, Г. Менш, Д. Нортона, М. Портера, Б. Твісс, А. Шенхар та ін.

Проблемам визначення інноваційного розвитку та його складових частин приділено значну увагу в роботах таких зарубіжних та вітчизняних учених, як: С.О. Біла, К.В. Філіппова, Т.Й. Товт, М.В. Давидова, О.В. Марченко, Ж.А. Говоруха, Л.Г. Смоляр, О.В. Ареф'єва, А.Є. Воронкова, А.В. Гриньов, А.П. Гречан, С.М. Ілляшенко, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк, Н.І. Чухрай, Н. Краснокутська, О. Кузьміна, С. Ягудіна, Р. Акофф, П. Друкер, Р. Фостер, Й. Шумпетер та ін. Проте сьогодні низка питань з уточнення та поглиблення визначення інноваційного розвитку та побудови системи його складових частин залишається недослідженою та потребує детального вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Стабільність соціально-економічного розвитку як на регіональному, так і на державному рівні безпосередньо залежить від економічної безпеки кожного підприємства. Дослідження сутності забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності та впливу інноваційних технологій на конкурентоспроможність готельних підприємств є основною метою дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічна безпека підприємства передбачає стійкий, тобто збалансований безупинний та сталий розвиток, що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей для

стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні й у майбутньому [1, с. 17].

Своєю чергою, належний рівень економічної безпеки підприємництва в державі сприяє її економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності економіки, поліпшенню експортного потенціалу, формуванню раціональної галузевої структури, поліпшенню рівня життя і доходів населення, зростанню інвестиційної привабливості економіки тощо.

Характерною рисою розвитку сучасної економіки є домінування інновацій як чинника, що забезпечує конкурентоспроможність, економічне зростання й економічну безпеку підприємству в довгостроковій перспективі. Отже, стійкість конкурентних позицій національних підприємств може бути досягнута за допомогою активізації інноваційних процесів, які, своєю чергою, забезпечать конкурентні переваги їхньої продукції на відкритому вітчизняному і світових ринках.

Інноваційна діяльність підприємства – це діяльність, що націлена на розроблення, використання та комерціалізацію науково-техніко-технологічних результатів (інновацій) інноваційного процесу для виробництва продукції, розширення номенклатури (асортименту), впровадження новітньої технології (організація управління чи вдосконалення тощо) та реалізації конкурентоспроможного товару (робіт, услуг) із метою отримання економічної ефективності [2, с. 24].

Поняття інноваційної діяльності нерозривно пов'язане з поняттям інноваційної активності. Багато дослідників ототожнюють інноваційну активність з інноваційною діяльністю, хоча ці поняття мають різне сутнісне значення, оскільки діяльність є заняттям або сукупністю дій, своєю чергою, активність припускає участь у діяльності.

Інноваційна активність – це комплексна характеристика її інноваційної діяльності, яка включає сприйнятливність до новацій, засновану на компетенції в питаннях прогресу в цьому виді діяльності, міра інтенсивності здійснюваних дій із трансформації новації та їх своєчасність, здатність мобілізувати потенціал необхідної кількості й якості, у тому числі його приховані боки, здатність забезпечити обґрунтованість уживаних методів, раціональність технології інноваційного процесу за складом і послідовністю операцій [3, с. 160; 7].

У сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання однією з основних загроз економічній безпеці підприємства є низька інноваційна активність. Підвищення інноваційної активності є не лише проблемою самого підприємства, а й проблемою держави, оскільки відсутність державної підтримки інноваційних

підприємств є перешкодою введення інновацій. Таким чином, доцільно виділити основні групи чинників, що впливають на інноваційну активність як на рівні країни, так і на рівні підприємства. До них належать:

1. *Науково-освітній потенціал*, представлений мережею академічних інститутів і національними дослідницькими університетами, що проводять фундаментальні дослідження і прикладні розробки в інтересах учасників інноваційної діяльності.

2. *Нормативно-правовий аспект*, який передбачає наявність актуальної нормативно-правової бази, необхідної для розвитку інноваційної діяльності: закону про інноваційну діяльність, стратегії розвитку галузей, цільових програм розвитку інноваційної діяльності, програм інноваційного розвитку підприємств та ін.

3. *Організаційний аспект*, який заснований на впровадженні сучасних методів управління виробництвом і процесами на підприємствах; використанні моделі аутсорсинга; формуванні корпоративних механізмів і структур, що сприяють створенню й упровадженню інновацій.

4. *Інституціональний аспект*, який припускає наявність розвиненої освітньої, науково-технічної та інноваційної інфраструктури.

5. *Виробничий аспект*, що включає розвинену систему менеджменту якості; виробничо-технологічну базу підприємств і організацій.

6. *Кооперація і співпраця* відображає співпрацю підприємств певної галузі з провідними профільними вищими і середніми навчальними закладами, науково-дослідними організаціями; кооперацію підприємств і науково-освітніх установ з українськими і зарубіжними партнерами, з науковими та освітніми організаціями, інститутами розвитку й організаціями інноваційної інфраструктури, фінансовими інститутами, з компаніями малого і середнього бізнесу.

7. *Кадровий і соціальний аспекти* включають забезпеченість підприємств працівниками з різними рівнем освіти і кваліфікації; чисельність зайнятих на підприємствах галузі; організовану систему соціальної захисту і доступу працівників підприємств і організацій до всіх необхідних соціальних послуг.

8. *Маркетинговий аспект* об'єднує затребуваність продукції внутрішнім і зарубіжним ринками; обсяг державного замовлення; місткість ринку; частку підприємств галузі на відповідному сегменті ринку; рівень конкурентоспроможності підприємства галузі, рівень конкуренції на ринках і темпи росту ринків.

9. *Економічний і фінансовий аспекти* передбачають фінансову підтримку інноваційного розвитку підприємств; їх стійкий фінансовий стан; інвестиційний клімат.

10. *Інформаційний аспект* відбиває впровадження інформаційних технологій в управління виробництвом; забезпечення доступності інформації про діяльність об'єктів інноваційної

інфраструктури; використання сучасних інформаційних технологій у діяльності підприємств.

Для найповнішої економічної оцінки інноваційної активності на рівні фірм необхідно враховувати показники кожного з виділених аспектів, оскільки чинники кожного з них роблять значний вплив на рішення фірми брати участь в інноваціях, при цьому не маючи строгої функціональної залежності один від одного. Найбільший рівень інноваційної активності підприємств відзначається у разі, коли наявність сприятливих соціально-економічних і інституціональних умов поєднується з наявністю внутрішніх стимулів у суб'єктів підприємництва до здійснення інновацій. Проблематика впливу інноваційних процесів на забезпечення економічної безпеки розвитку готельного бізнесу передбачає застосування багатомірної та багатоієрархічного наукового аналізу. Зокрема, йдеться про значення людського фактору та про вплив професійної, фахової підготовки найманих працівників на економічну безпеку фірми. Так, дослідження ролі працівника, вплив глобальних тенденцій розвитку світового ринку праці на забезпечення економічної безпеки діяльності бізнес-структур, у т. ч. у сфері готельного бізнесу, розглядає у своїй статті С.О. Біла [4, с. 107–108].

Вочевидь, що основою для прояву інноваційної активності підприємства є наявність у нього відповідного ресурсного потенціалу (фінансового, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та ін.). Проте для того, щоб ці ресурси були орієнтовані на реалізацію конкретних інноваційних технологій, необхідно, щоб підприємство мало здатність ефективно використати ці ресурси. Така здатність може бути забезпечена на державному рівні за допомогою організаційно-управлінських дій.

Розглянемо основні групи інноваційних технологій у готельному бізнесі:

1. *Організаційні інновації*. Використання нетрадиційних методів привертання персоналу (лізинг, аутсорсинг, аутстафінг).

2. *Соціальні інновації*. У готельному господарстві існує два основних види: внутрішні та зовнішні соціальні інновації. До внутрішніх належить навчання високим стандартам обслуговування (це сучасні соціальні технології, які спрямовані на користь персоналу готельних підприємств). Зовнішні соціальні інноваційні концепції готельних підприємств обслуговують потреби сучасного суспільства (наприклад, екологічна концепція готелю).

3. *Технологічні інновації*. Це можуть бути як підвищені вимоги до використання будівельних матеріалів у будівництві, реконструкції і ремонті готельних підприємств у руслі тенденцій науково-технічного прогресу, так і інноваційні рішення в розвитку інфраструктури готелів із використанням високотехнологічних новинок автоматизації.

4. *Економічні інновації*. Це нові методи підвищення ефективності діяльності готельних

підприємств із використанням концепції екологічного менеджменту.

Отже, потрібне формування економічного механізму підвищення інноваційної активності підприємств реального сектору економіки. Економічний механізм підвищення інноваційної активності підприємств реального сектору економіки повинен включати:

1. Стратегічне управління інноваціями (передбачає зміни в економічній ситуації й орієнтоване на досягнення майбутніх результатів через створення та освоєння нововведень. Спрямоване на розроблення заходів, програм, проєктів досягнення намічених цілей виходячи з потенціалу НДДКР, виробничого потенціалу підприємств, зовнішніх і внутрішніх чинників, потреб споживачів у нововведеннях).

2. Планування інновацій. Припускає сукупність інструментів, правил, інформації і процесів, спрямованих на досягнення кінцевої мети. Сюди входять планування НДДКР, розроблення планів освоєння нововведень у виробництві.

3. Система фінансування інноваційних процесів. Забезпечує багатоканальність джерел вступу фінансових ресурсів, принципи вкладення засобів, що акумулюються, механізм контролю над використанням інвестицій, їх зворотність і оцінку ефективності інноваційних проєктів.

4. Оподаткування організацій і підприємств, що створюють і освоюють нововведення. Тут чимала роль відводиться державі, наприклад надання податкових пільг підприємствам, що проводять модернізацію свого виробництва, і зниження митних зборів на устаткування, що було придбане за кордоном у цілях оновлення основних фондів і виходу на новий рівень розвитку.

5. Страхування інноваційних ризиків. Страхування інновацій дає змогу відшкодувати збиток інтелектуальному і виробничому капіталу у разі настання несприятливих подій; покрити непрямі збитки (недоотриманий прибуток), пов'язані зі здійсненням інноваційної діяльності; захистити фінансові кошти (інвестиційний кредит), що інвестуються у сферу інновацій; відшкодувати збиток, заподіяний інноваційним підприємством третім особам (професійній і цивільній відповідальності), захищеним страховою компанією; відшкодування збитку життю, здоров'ю, працездатності у разі настання випадкових подій у життєдіяльності персоналу як учасників інноваційної діяльності [5, с. 148].

6. Стратегічний і тактичний інноваційний маркетинг. Припускає підтримку конкурентоспроможності підприємства й освоєння нових ринків збуту шляхом вивчення ринку, управління і регулювання виробництва та збуту інноваційного продукту, інноваційних технологій.

7. Ціноутворення на інноваційну продукцію і послуги. Побудова цінової політики підприємства на інноваційну продукцію. Чинники впливають на ціноутворення: тип ринку, стратегію

підприємства, пропозицію і попит, рівень доходів покупця, державні регулятори і т. п.

8. Державна підтримка і стимулювання інноваційної підприємницької діяльності.

В Україні останні роки не приділяється належної уваги цьому пріоритетному напрямку розвитку економіки. У результаті акціонування і приватизації науково-дослідна сфера багатьох галузей була зруйнована. Державну підтримку слід сконцентрувати на фінансуванні цільових інноваційних програм, дослідно-виробничих господарствах, де проводиться перевірка практичного застосування науково-технічних розробок у конкретних умовах. Бюджетні кошти доцільно надавати також тим підприємствам, які роблять конкурентоздатну продукцію, що має стійкий попит.

Проте наявність тіньової економіки, корупція, низький рівень економічної безпеки українських підприємств ставлять під загрозу як реалізацію політики модернізації, впровадження інновацій і залучення інвестицій в економіку країни, так і економічну безпеку держави у цілому. Багато країн дотримуються погляду, що безперспективно і небезпечно інвестувати кошти в країні, де не працюють державні закони, не створено умови для розвитку інноваційної діяльності, відсутні гарантії безпеки власності й особи. Приведений у табл. 1 рейтинг показує, що існує прямий зв'язок між рівнем конкурентоспроможності країни на світовій арені і розвитком інновацій у країні.

Таблиця 1
Рівень глобальної конкурентоспроможності та інноваційного розвитку провідних країн (місце країни в рейтингу зі 144 країн) [6]

Країна	Місце у рейтингу	
	Глобальна конкурентоспроможність	Інноваційний розвиток
Швейцарія	1	1
Сінгапур	2	8
Фінляндія	3	2
Швеція	4	4
Нідерланди	5	9
Німеччина	6	7
США	7	6
Великобританія	8	10
Гонконг	9	26
Японія	10	5
Катар	11	19
Данія	12	12
Тайвань, Китай	13	14
Канада	14	22
Норвегія	15	15
Австрія	16	13
Бельгія	17	11
Саудівська Аравія	18	29
Республіка Корея	19	16
Австралія	20	23

Тобто держави з високим рівнем інноваційного розвитку займають лідируючі позиції у світі. Відповідно, для того щоб держава могла стати «провідною світовою державою» ХХІ ст., що займає передові позиції в глобальній економічній конкуренції, необхідно сфокусувати національну політику на розвитку інновацій.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні інноваційна спрямованість підприємств виступає ключовим інструментом їх стійкості й економічної безпеки. Для збільшення рівня економічної безпеки готельного підприємства необхідно застосовувати інноваційну стратегію, яка дасть змогу сформулювати і зміцнити ділові стосунки, придбати рентабельні ринкові позиції і підвищити рівень ділової активності підприємства. Основною метою вищого рівня керівництва компанії є визначення основних напрямів інноваційного розвитку готельного підприємства, якій сприятиме створенню необхідних умов для сталого розвитку готельних підприємств, забезпеченню конкурентоспроможності послуг на рівні міжнародних стандартів. Саме використання інноваційних технологій стає основним чинником, що сприяє динамічному розвитку і підвищенню результативності функціонування підприємств готельного господарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белоусова І.А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства : монографія. Київ : Дорадо-Друк, 2010. 432 с.
2. Коюда П.М. Ефективність економічної діяльності підприємств: теорія та практика : монографія. Харків : Компанія СМІТ, 2013. 332 с.
3. Реутов А.Ю. Практическая интерпретация количественной оценки инновационной активности организации. URL: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/865/files/352-160.pdf> (дата звернення: 27.11.2020).
4. Біла С.О. Стратегічні пріоритети розвитку світового ринку праці. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 41. С. 107–119. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41> (дата звернення: 28.11.2020).
5. Нагайчук Н.Г. Корпоративне страхування в системі ризик-менеджменту підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 24(1). С. 145–152. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/scan_2016_24\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/scan_2016_24(1)_21) (дата звернення: 23.11.2020).
6. The Global Competitiveness Report 2017–2018: World Economic Forum, 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018> (дата звернення: 02.12.2020).
7. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

REFERENCES:

1. Belousova I.A. (2010) Upravlinjskij oblik – informacijna skladova systemy ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Management accounting – an information component of the economic security of the enterprise]. Kyiv: Dorado-Druk. (in Ukrainian)
2. Koyuda P.M. (2013) Efektyvnist ekonomichnoyi diyalnosti pidpryyemstv: teoriya ta praktyka: monografiya. [The efficiency of economic activity of enterprises: theory and practice]. Xarkiv : Kompaniya SMIT. (in Ukrainian)
3. Reutov A.Yu. Prakticheskaya ynterpretacyya kolychestvennoj ocenky ynnovacyonnoj aktyvnosti organyzacyu. [Practical interpretation of the quantitative assessment of the organization's innovative activity]. Available at: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/865/files/352-160.pdf> (accessed 27 november 2020).
4. Bila S.O.(2019) Strategichni priorytety rozvytku svitovogo rynku pracj. [Strategic priorities for the development of the world labor market.] Zbirnyk naukovyx pracj uchenyx ta aspirantiv. (Ekonomichnyj visnyk universytetu). vol. 41. pp. 107–119. Available at: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41> (accessed 28 november 2020).
5. Nagajchuk N. G.(2016) Korporatyvne straxuvannya v systemi ryzyk-menedzhmentu pidpryyemstva.[Corporate insurance in the risk management system of the enterprise]. (Ekonomichnyj analiz). vol. 24(1). pp. 145-152. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/scan_2016_24\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/scan_2016_24(1)_21) (accessed 23 november 2020).
6. The Global Competitiveness Report 2017–2018. (2017) World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018> (accessed 2 december 2020).
7. Zakon Ukrainy «Pro innovacijnu diyalnist» (04.07.2002) (z chynnymy zminamy ta dopovnennyamy). [Law of Ukraine «On Innovation»] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15#Text> (accessed 20 november 2020).